

Tutkijat kannattavat Open Access -periaatetta – rinnakkaistallennuksen käytäntöjä ei tunneta

Marja-Leena Harjuniemi & Kati Mäki

Tutkimuksen avoimuuden tärkeydestä on puhuttu vuosia. Opetusministeriö antoi ensimmäiset suosituksensa asiasta jo vuonna 2005. Helsingin, Tampereen ja Jyväskylän yliopistot ovat parin vuoden ajan joko edellyttäneet (HY) tai kehottaneet (TaY, JY) tutkijoitaan rinnakkaistallentamaan tieteelliset tutkimusartikkelinsa avoimeen julkaisuarkistoon. Kuitenkin vain osa tutkijoista julkaisee tutkimustuloksensa avoimesti tai rinnakkaistallentaa ne avoimeen julkaisuarkistoon. Jyväskylän ja Tampereen yliopiston kirjastot päättivät selvittää, miksi näin on.

Sekä Tampereen että Jyväskylän yliopiston tutkijoita on vuoden 2011 alusta asti kehoitettu rinnakkaistallentamaan tieteelliset artikkelinsa yliopiston avoimeen julkaisuarkistoon. Tavoitteenä on tutkimuksen parempi näkyvyys, saatavuus ja sitä kautta vaikuttavuus.

Jyväskylän yliopiston JYX-arkistoon ja Tampereen yliopiston TamPub-arkistoon ja saatiin vuoden 2011 aikana vain muutamia satoja artikkeleita, vaikka tutkijat julkaisevat vuosittain noin 1500 vertaisarvioitua tutkimusartikkelia kummassakin yliopistossa.

Avoimen julkaisemisen veloitteet ovat myös lisääntymässä. Euroopan komission tutkimus- ja innovaatorahoituksen ohjelman *Horisontti 2020* tavoitteet jäsenmaiden tutkimuksen avoimuuden lisäämiseksi tulevat vaikuttamaan yliopistoissa. Komission tavoitteena on, että vuoteen 2014 mennessä kaikki *Horisontti 2020* -ohjelmasta rahoitetun tutkimuksen tulokset ovat avoimesti saatavilla, sekä vuoteen 2016 mennessä myös 60 prosenttia jäsenvaltioiden julkisesti rahoitetusta tutkimuksesta (Euroopan komissio 2012). Rinnakkaistallentamisen merkitys lisääntyy tämän tavoitteen myötä. Komission tekemän selvityksen mukaan lähes 70 % vastaajista piti rinnakkaistallentamista OA-julkaisemista parempana

vaihtoehtona tyydyttää EU:n seitsemännen puiteohjelman (FP7) avoimuusvaatimukset (European Commission 2012).

Kirjastot kyselyn toteuttajina

Kirjastoissa haluttiin selvittää, mikä estää tutkijoita noudattamasta rehtoreiden antamaa kehotusta. Tampereen yliopiston kirjastossa Open Access -kysely tehtiin yhtenä ”Näyttöön perustuvan kirjastotyön” (EBL) projektina, joka ideoitiin Jyväskylän yliopiston vastaavan kyselyn pohjalta. Kyselyjen päätavoitteina oli:

- lisätä tietoisuutta Open Access -periaatteesta, rinnakkaistallentamisesta ja yliopiston avoimesta julkaisuarkistosta
- saada tietoa tutkijoiden suhtautumisesta avoimeen julkaisemiseen ja rinnakkaistallennukseen
- saada kehitystyön tueksi tietoa rinnakkaistallennusta estävistä tekijöistä.

Kyselyt toteutettiin molemmissa yliopistoissa keväällä 2012 avoimena kyselytutkimuksena verkkolomakkeella, joita oli saatavana sekä suomeksi että englanniksi. Kyselyt lähetettiin tutkijoille sähköpostiviestinä. Lisäksi kyselyjä markkinoitiin yliopiston ja kirjaston kotisivuilla ja sähköpostiuutisissa. Tampereella myös kirjaston yh-

dyshenkilöt viestittivät kyselystä yksiköille.

Kyselylomakkeen mallina toimi Iso-Britanniasa vuonna 2011 toteutettu vastaavanlainen kysely (ks. Repositories Support Project & UKCoRR, 2011). Lomakkeisiin tehtiin lisäksi pieniä yliopistokohtaisia räätälöintejä, joskin vertailtavuuden vuoksi pääosa kysymyksistä pidettiin samoina. Kyselyyn vastasi Jyväskylän yliopistossa 211 ja Tampereella 205 tutkijaa. Vastausprosentti oli noin 10 molemmissa yliopistoissa.

Open Access -periaatetta kannatetaan

Kyselyn tuloksena selvisi, että tutkijat suhtautuvat hyvin myönteisesti Open Access -periaatteen. Lähes kaikki vastaajat (92 % JY, 93 % TaY) pitivät tutkimuksen avoimuuteen tähtääviä pyrkimyksiä joko melko tärkeänä tai erittäin tärkeänä. Kolmannes vastaajista toteutti jo avoimuusajattelua julkaisemalla OA-periaatteella toimivissa lehdissä. Valtaosa (82 % JY, 78 % TaY) piti yliopistojen omia julkaisuarkistoja joko erittäin tai melko tärkeinä.

Omien arkistojen tunnettuus oli kuitenkin heikko. Molemmissa yliopistoissa noin kolmannes vastaajista (JY 27 %, TaY 39 %) ei tuntenut oman yliopistonsa julkaisuarkistoa. Myös tutkimuksen rahoittajien avoimuuslinjaukset tunnettiin huonosti. Suuri osa vastaajista (62 % JY, 40 % TaY) ei tiennyt, edellyttääkö tai suosittaako tutkimuksen rahoittaja tulosten avointa saatavuutta.

Mikä estää rinnakkaistallentamista?

Rinnakkaistallentamisen esteet voi ryhmittää kahteen pääryhmään. Tutkijat eivät tiedä miten toimia tai miten arkistoon toimitetaan materiaalia, tallentamista pidetään vaivalloisena tai siihen ei koeta olevan aikaa. Näihin asioihin liittyi 37 % jyvaskyläläisten sekä 44 % tamperelaisten mainitsemista esteistä.

Lupa-asioihin liittyi 28 % jyvaskyläläisten ja 42 % tamperelaisten esteistä. Lupa-asioita ei tunneta tai ollaan epävarmoja ja arvellaan, etteivät

kustantajat anna lupaa. Lupaa muilta kirjoittajilta ei ole tai luvan kysyminen heiltä tuntuu liian vaivalloiselta. Tämä erityisesti lääketieteessä sekä muilla aloilla, joissa artikkeleita kirjoitetaan isolla joukolla.

Positiivista oli, että vain muutama tutkija ei halunnut julkaisujaan avoimesti julkaisuarkistoihin. Muun syyn suurimmaksi ryhmäksi nousi molemmissa yliopistoissa vastaus: ei vielä julkaisutavaa. Lisäksi Jyvaskyläläisten vastauksissa nousi esiin myös huoli kustannuksista eli virheellinen käsitys siitä, että avoin tallentaminen olisi aina maksullista.

Rinnakkaistallentamisen kannalta myönteistä kuitenkin on, että suurin osa (JY 93 %, TaY 74 %) vastaajista kertoi säilyttävänsä itsellään artikkelinsa viimeisen tekijäversion, final draft tai post-print version. Kustantajien lupalinjauksia sisältävän SHERPA/RoMEO -tietokannan mukaan tämä on yleisin versio, jonka kustantajat sallivat rinnakkaistallentaa. Pääosa vastaajista (76 %) molemmissa yliopistoissa olisi myös suostuvainen tallentamaan tämän viimeisen tekijäversionsa avoimeen arkistoon, mikäli luvat olisi heidän puolestaan tarkastettu.

Tulokset yhdensuuntaisia

Molempien suomalaisten yliopistojen osalta tulokset olivat hyvin yhdensuuntaiset. Niitä ne olivat myös Iso-Britannian kyselyn tulosten kanssa. Eroja huomattiin erityisesti siinä, että brittitutkijoista lähes puolet (46 %) pyrki julkaisemaan OA-lehdissä kuin jyvaskyläläisistä ja tamperelaisista tähän pyrki vain kolmannes.

Kyselyistä selvisi, että avoimesta tallentamisesta ollaan kiinnostuneita. Asia koettiin tärkeäksi ja eduista oltiin lähes yhtä mieltä. Estävinä tekijöinä etenkin huoli lupa-asioista ja tallennusprosessin koettu hankaluus ja aikapula nousivat motivaatiotekijöitä isompaan rooliin. Myös Jihyun Kim on tehnyt samoja havaintoja tutkijoiden tallentamismotivaatiota ja esteitä kartoittaneessa tutkimuksessaan. (Kim 2010 ; Repositories Support Project & UKCoRR 2011.)

Rinnakkaistallentamisesta tiedottaminen on tärkeää. Kyselyistä selvisi, että kaikki tutkijat eivät tunne oman yliopistonsa julkaisuarkistoa eivätkä tiedä miten toimia. Tarvitaan yliopistoyhteisölle suunnatun yleisen tiedottamisen lisäksi henkilökohtaista yhteydenottoa tutkijoihin ja tutkijan avustamista erityisesti lupa-asioiden selvittelystä.

Kysely lisäsi tutkijoiden kiinnostusta

Sekä Jyväskylän että Tampereen yliopiston kirjastoissa koettiin, että kyselyillä saatiin hyödyllistä tietoa tutkijoiden asenteista Open Accessiin ja sen toteuttamisesta sekä tukea rinnakkaistallennuksen työprosessien kehittämiseen kirjastossa. Jyväskylässä parasta antia oli lisääntynyt yhteistyö laitosten kanssa. Kysely antoi hyvän syyn ottaa yhteyttä laitosjohtajiin ja sopia laitoskohtaisia tiedotustilaisuuksia.

Vastaavia OA-tilaisuuksia on tarjottu laitoksille ennenkin, mutta aiemmin yhteydenotot eivät ole olleet yhtä tuloksellisia. Nyt vetoaminen kyselyn tuloksiin antoi myös laitosjohtajille näyttöä siitä, että tietoa asiasta tarvitaan. Tapaamisten sopiminen oli sen jälkeen helppoa. Jyväskylän yliopistossa on kyselyn jälkeen vierailtu jo yli kymmenellä laitoksella.

Tampereen yliopistossa kyselyn tuloksista on kerrottu yliopiston johdolle muutamassa tilaisuudessa ja yliopiston verkkosivuilla. Tiedotusta, keskustelua sekä kirjoittelua tullaan jatkamaan. Kirjaston strategian 2010–2015 yhtenä kehittämiskohteena on kirjaston resurssien kohdentaminen rinnakkaistallentamisen edistämiseen. Tähän kehittämistyöhön kyselyn tulokset antavat näyttöön perustuvaa tietoa.

Vieläkään arkistoissa ei silti ole tungosta. Tallentaminen on Jyväskylässä kuitenkin aktivoitunut, ja mitä enemmän aineistoa kertyy, sitä paremmin arkistot alkavat markkinoida itse itsään. Tulevaisuutta avoin tiede kuitenkin on.

Lisätietoa kyselyn tuloksista:

Harjuniemi, M.-L. (2012). Open Access -kysely: tulokset. Mitä mieltä artikkelien rinnakkaistallentamisesta?. Jyväskylän yliopiston kirjasto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201204261581>

Sisättö, O., Heikkilä, T., Hyödynmaa, M., Melin, R. & Mäki, K. (2012). Open Access -kyselyn tulokset. Tampereen yliopiston kirjasto. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-8932-7>

Lähdeviitteet:

Euroopan komissio. (2012). Avoimesti julkaistavat tieteelliset tutkimustulokset lisäävät innovointivalmiuksia Euroopassa. Lehdistötiedote. 17.7.2012. Saatavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-790_fi.htm?locale=en?

European Commission. (2012). Survey on open access in FP7. Saatavissa: http://ec.europa.eu/research/science-society/document_library/pdf_06/survey-on-open-access-in-fp7_en.pdf

Kim, J. (2010). Faculty self-archiving: Motivations and barriers. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 61(9): 1909–1922. doi: 10.1002/asi.21336

Repositories Support Project & UKCoRR (2011). Survey of academic attitudes to open access and institutional repositories : an RSP and UKCoRR initiative. Saatavissa: <http://rspproject.files.wordpress.com/2011/12/attitudes-to-oa-basic-summary-report.doc>

Tietoa kirjoittajista:

Marja-Leena Harjuniemi, kirjastoamanuenssi
Jyväskylän yliopiston kirjasto
Email. marjaleena.harjuniemi@juu.fi

Kati Mäki, informaattikko
Tampereen yliopiston kirjasto
Email. kati.maki@uta.fi